

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Βυζαντινός και Δυτικός κόσμος

ΤΟΜΟΣ Β

Π. ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ

Αναγέννηση και Ουμανισμός

Copyright © 2001
Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Οδός Παπαφλέσσα & Υψηλάντη, 26222 Πάτρα
Τηλ.: (061) 314094, 314206, Φαξ: (061) 317244

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
του Τόμου
Αναγέννηση και Ουμανισμός

Συντονιστής Επιστημονικού έργου
Πασχάλης Κιτρομηλίδης

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος της Θεματικής Ενότητας
Γρηγόρης Μολύβας

Συγγραφή **Κριτική Ανάγνωση**
Περικλής Βαλλιάνος ..... Πασχάλης Κιτρομηλίδης

Επιμέλεια στη Μέθοδο της Εκπαίδευσης από Απόσταση
Ζωή Κατσιαμπούρα, Έλια Λυμπεροπούλου

Γλωσσική Επιμέλεια
Γιάννα Κατσιαμπούρα

Φιλολογικός Έλεγχος
Ευαγγελία Αντωνάκη

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
Νίκος Λεοντόπουλος

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Ζαμπία Καζάνα

Συντονισμός ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού
και γενική επιμέλεια των εκδόσεων

ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ/1997-2001

ISBN: 960-538-278-4

*Σύμφωνα με το Ν. 2121/1993
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	13
-----------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Αναγέννηση και αναγεννήσεις: η νομιμότητα μιας έννοιας	15
---	-----------

Σκοπός	15
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	15
Έννοιες-Κλειδιά	15
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	15

Ενότητα 1.1

Έννοια και χρονολογική οριοθέτηση	17
---	----

Ενότητα 1.2

Η Αναγέννηση ως θεωρητική κατηγορία	18
---	----

Ενότητα 1.3

Η προβληματική γύρω από τη σχέση της Αναγέννησης με τον μεσαιωνικό πολιτισμό. Πρώιμα αναγεννησιακά επεισόδια.....	19
Σύνοψη.....	22
Παράρτημα	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Το μεσαιωνικό κοσμοείδωλο και τα κοινωνικοπολιτικά αίτια για την υπέρβασή του. Η σύλληψη του ανθρώπου κατά την Αναγέννηση	25
--	-----------

Σκοπός	25
--------------	----

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	25
Έννοιες-Κλειδιά	25
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	25

Ενότητα 2.1

Το μεσαιωνικό κοινωνικό σύστημα και οι κοσμοθεωρητικές του εκφράσεις.	
Η απαξίωση της φυσικότητας και ο πόθος για τα υπερκόσμηα.....	27

Ενότητα 2.2

Η αναζωπύρωση του αστικού βίου και πολιτισμού κατά τη δύση του Μεσαίωνα.	
Οι νεοπαγείς «δημοκρατίες».....	32
2.2.1 Η αναβίωση των πόλεων	32
2.2.2 Οι νεοπαγείς «δημοκρατίες»	33

Ενότητα 2.3

Η πολιτιστική δράση των νέων ηγεμόνων	34
--	-----------

Ενότητα 2.4

Η νέα σύλληψη του ανθρώπου-δημιουργού. Ο άνθρωπος	
ως καθολικό ον και εστιακό σημείο στη φυσική τάξη	37
Σύνοψη	41
Παράρτημα	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο Ουμανισμός και η επιστροφή στην Αρχαιότητα 45

Σκοπός	45
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	45
Έννοιες-Κλειδιά	45
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	45

Ενότητα 3.1

Η νοσταλγία της Αρχαιότητας	47
--	-----------

Ενότητα 3.2

Μεσαίωνας και κλασική παιδεία: σχολαστικισμός	49
--	-----------

	Ενότητα 3.3
Ο Πετράρχης πρωτεργάτης του φιλολογικού Ουμανισμού.	
Ο πολιτικός ουμανισμός των Φλωρεντινών	50
	Ενότητα 3.4
Η συναγωγή των αρχαίων χειρογράφων και ο κριτικός σχολιασμός τους.	
Ο Ουμανισμός ως εκπαιδευτικό σύστημα	53
	Ενότητα 3.5
Η πλατωνική στροφή. Η πλατωνική Ακαδημία της Φλωρεντίας	55
	Ενότητα 3.6
Η προσφορά των Βυζαντινών της διασποράς: Βησσαρίων	59
Σύνοψη	64
Παράρτημα	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η Αναγέννηση στη λογοτεχνία και τις εικαστικές τέχνες:	
οι μεγάλες μορφές	67
Σκοπός	67
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	67
Έννοιες-Κλειδιά	67
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	67
	Ενότητα 4.1
Η χειραφέτηση της καλλιτεχνικής ιδιοφυΐας και το δικαίωμα	
στην προσωπική έκφραση	69
	Ενότητα 4.2
Το όραμα του Δάντη.....	71
	Ενότητα 4.3
Η νεότερη συνείδηση στην ποιητική του Πετράρχη.....	72

	Ενότητα 4.4
Η ανατομία της κοινωνικής και ψυχολογικής πραγματικότητας στις μυθιστορίες του Βοκκάκιου	75
	Ενότητα 4.5
Το όραμα της φύσης στην ποίηση της Αναγέννησης	78
	Ενότητα 4.6
Η επανάσταση στις εικαστικές τέχνες. Γραμμική προοπτική, chiaroscuro και νεοκλασικό ύφος	80
	Ενότητα 4.7
Ο Μιχαήλ Άγγελος και η αποθέωση του καλλιτέχνη	84
Σύνοψη	86
Παράρτημα	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η φιλοσοφία κατά την Αναγέννηση: η «αξιοπρέπεια» του ανθρώπου και το ζήτημα της ελευθερίας	89
Σκοπός	89
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	89
Έννοιες-Κλειδιά	89
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	89
	Ενότητα 5.1
Ο Νικόλαος Κουζανός και η διαλεκτική ένωση του Θεού με τον κόσμο	91
	Ενότητα 5.2
Η ένθεη ψυχή στη φιλοσοφία του Μαρκίλιο Φιτσίνο	94
	Ενότητα 5.3
Η ριζική αυτενέργεια του ανθρώπου στη φιλοσοφία του Πίκο	97
	Ενότητα 5.4
Θεία πρόνοια και ανθρωπίνη αυτεξουσιότητα στη σκέψη του Βάλλα	99

Ενότητα 5.5

Η παγανιστική έκσταση του Τζιορντάνο Μπρούνο	102
Σύνοψη	104
Παράρτημα	105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η πολιτική σκέψη κατά την Αναγέννηση 107

Σκοπός	107
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	107
Έννοιες-Κλειδιά	107
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	107

Ενότητα 6.1

Φυσική βούληση και πολιτική κοινότητα στη σκέψη του Μακιαβέλλι	109
--	-----

Ενότητα 6.2

Η φιλοσοφία ως κοινωνική κριτική: ο χριστιανικός ανθρωπισμός του Θωμά Μώρου.....	113
Σύνοψη	117
Παράρτημα	118

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Αναγέννηση και χριστιανική εκκλησία 119

Σκοπός	119
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	119
Έννοιες-Κλειδιά	119
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	119

Ενότητα 7.1

Ο εκφυλισμός της εκκλησιαστικής ηγεσίας κατά την ακμή της Αναγέννησης. Το κίνημα του Σαβοναρόλα	121
--	-----

Ενότητα 7.2

Η αναγεννητική προσπάθεια του Εράσμου: η ευαγγελική αγνότητα, η φιλολογική καλλιέργεια και η ελευθερία της βούλησης. Η ρήξη με τον Λούθηρο.....	126
--	-----

Σύνοψη.....	131
Παράρτημα	132

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η Αναγέννηση και οι απαρχές της νεότερης επιστήμης 133

Σκοπός.....	133
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	133
Έννοιες-Κλειδιά	133
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	133

Ενότητα 8.1

Γεωγραφικές ανακαλύψεις και αλλαγή κοσμοειδώλου. Η Κοπερνίκεια Επανάσταση...135

Ενότητα 8.2

Ο Λεονάρντο και η σύνθεση τέχνης και επιστήμης 139

Σύνοψη.....142

Παράρτημα .....

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Επίμετρο: Αναγέννηση, Μπούρχχαρντ και Νίτσε 145

Σκοπός.....	145
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	145
Έννοιες-Κλειδιά	145
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	145
Βιβλιογραφία.....	148
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	151